

tana era tan compresa de goig, devoció, caritat, que parlar no podia; mas que sos hulls e ses mans al cel e al *crucifíci*, qui era en lo capítol, levava; a sa mare ses mans e sos peus sovín besava» (*Blanq.* I, 137.27); «dix lo *Crucifíci* — Bé has scrit de mi, Thomàs», *StVicent* (*Quar.*, 18.187). Ací és evident que hauria calgut *cruci-fix* 'el clavet en creu', però els dos termes ja s'havien barrejat. No és estrany, doncs, que es vagi produir mescla fonètica de les dues formes.

En els Goigs del Sant Crist de Salamó (comar- 10 ca del Baix Gaià), que són del S. XVIII (en la monografia de Gallofrè sobre *Salamó*, p. 56), hom imprimeix *crucifíxi* però està rimant amb *prodigi* y amb *resquici* (potser doncs no és grafia exacta), i en tot cas significa 'imatge del Crucificat'; «tu poràs conèixer la 15 vartut e la força del veray *crucifíxi*» en la *Questa* de Reixac, S. XIV (traduint *verai Crucefié* de l'original francès), 25.6; «van-se'n davant lo *Crucifíxi* e fan oració devota», *StVicentF* (II, 121.16). La forma moderna *crucificar* resulta de la substitució del ll. *figere* (en 20 *cruci figere*) pel seu equivalent català *ficar*; ja la tenim també en Llull: «En catiu és lo loch on fo concebut e nat e *crucificat*, cor serrayns lo tenen en poder» (id., id. II, 92, 2). En les *VidesR* una forma més evolucionada popularment, *crozficar*, caigué sota els 25 efectes de la dissimilació convertint-se en *crouficar* > *clouficar* i, intervenint l'etimologia popular *clau*, en resultà *clauficar* i formes intermèdies: «Jhesú Crist, que *clouficaren* los juseus», f° 181v2 (n. 28), ms. P (però *crucifíficaren* en B), trad. *quem Judaei crucifixerunt* (p. 542), «lo pretor --- fe *clauficar* Sent Cosme»; més dades en el gloss. de les *VidesR*, f° 209r2, ms. P (però *clouficar* B i *crucifígi* en l'original 638.5). En la Vall de Boí se sent avui aquesta forma amb el sentit de 'clavar, ficar en terra' (*un pal clauficat*, 35 1977).

ALTRES DERIV.: *Creuada*. *Creuament*. *Creueria*. *Creuet*; *creuetí*. *Creuetà*, 1266, *croeta* [1497, *cructa*]. *Croador*. Cultismes: *Crucial* [DFa.], 'decisiu', manllevat de l'angl. *crucial* [1830], format a base del ll. 40 de Bacon i Newton *instantia crucis, experimentum crucis* 'que obliguen a decidir entre dos camins, en una creuera' en català és posterior a l'entrada del mot anglès en francès [1911] i en it. [1926, o 1919]. *Cruciar* 'turmentar' ant. [Llull], pres del ll. *cruciar* 45 'turmentar'. *Crucida*.

CPT.: *Creuclavat*. *Creuposar*. *Crucifer*; *cruciferari*. 1 Veg. H. Goelzer, *La Latinité de Saint Avit*, 1909, p. 529. — 2 *Cro(z)ada* és doncs, literalment i etimològicament, 'passatge per la creu', i si els seus pala- 50 dins es posen una creu damunt del pit, això és el símbol, no l'ètimon; i *croat* és 'el qui passa (a Oltramar) per la creu'. — 3 La posició de Mateu i Llopis (BSCC xv, 37) que pugui ser manlleu de l'angl. *groat*, nom d'una moneda de poc valor, és 55 enterament insostenible i no sols per les bones raons que ja dóna *AlcM*, i per la diferència de valor de les dues monedes, perquè en anglès tingué sempre diftong i sempre accentuat en la o, i no s'hi documenta fins al S. XIV. L'etimologia del mot an- 60

glès també s'hi oposa, car no sembla ser cert que es tracti d'una anòmala variant de *great* 'gran': és un mot viatger provinent de l'a-al. mj. tardà *gross*, avui *groschen*, que fou canviat en *grot* per una ultracorreció baix-alemanya, i des d'ací passà a Anglaterra, i aquell a-al. *gros* és manlleu del b. ll. de França *grossus*, moneda creada a Tours el 1266 (veg. Kluge-Mitzka, s. v. *groschen*, i la biblgr. allí citada, cf. Onions).

LLISTA CORRELATIVA DE DERIVATS I COMPOSTOS: *creuer*, *croer*, *creuera*, *croera*, *creveta*, *croar*, *croat*, *croar-se* 'senyar-se, fer-se el senyal de la creu', *cruar*, *creuar*, *croar-se* 'empendre o adherir-se a una croada', *croada*, *croat* 'certa moneda', *encreuar*, *encroar*, *encreuar-se*, *encreuament*, *Les Encreua(d)es*, *encreuat*, *encreuellar*, *encreollar*, *encreuillar*, *crúilla*, *crúilles*, *Creuilla*, *crudília*, *Crucíllias*, *Crudíllias*, *crúillada*, *Cruzillada*, *enclovillar*, *crúiller*, *crúia*, *encreuia*, *crues*, *en- 20 crulla*, *cruatelles*, *cruciada*, *crucifíxi*, *crucifíci*, *crocífici*, *crucifíxi*, *crucificar*, *crozficar*, *clouficar*, *clauficar*, *clouficar*, *creuada*, *creuament*, *creueria*, *creuet*, *creuetí*, *creueta*, *croeta*, *croador*, *crucial*, *cruciar*, *crucida*, *creuclavat*, *creuposar*, *crucifer*, *cruciferari*.

Creuada, *creuament*, *creuar*, *creuer*, *creuera*, *creuet*, *creuetí*, V. *creu*

CREURE, del ll. CRĒDĒRE 'creure, donar fe (a al- 30 gú)', 'confiar en préstec, prestar'. □ 1.ª doc.: orígens (*Homilies*, etc.).

En les *Homilies*, amb les grafies -z- i -t-, que en aquell sistema gràfico-fonètic estan per *u* (*EntreDL* I, 143, n. 64): «los apòstols --- dixeren --- N. Séiner dix ad éls *Vobis datum est nosse misterium regni Dei, ceteris autem in parabolis*. — A vós és donad --- pus que a 'quels qui tot ho crezen per paraules» (f° 3r21); *cretre* (ib., f° 6r2). Unes cites més tardanes, que servirán, però, alhora, de dades o testimoni de formes d'interès morfològic: «*creem*, Senyor, que vós sou rey --- yo *creu* en vós, Jhesu Xrist», *StVicentF* (*Quar.*, 206.106). «Si m'avessis *cresegut* de las paraulas que 't deya / yo seria ton marit, tu fóres esposa meva», romanç datable de c. 1680 (recollit a St. Joan de les Ab., MilàF, *Romllo.*, 92C). Si ací hi ha -z- < -d-, més a Ponent la -d- es conserva, fins ara i tot, particularment a Ribagorça: *kredēm*, Pres 4, anotat a Roda (1957), però tals formes són igualment de Benasc, i també de Boí i fins de valls més orientals.

La construcció quasi general ha estat *creure en*, tractant-se de 'donar fe a creences', particularment les religioses i les morals; construcció que he citat ja en *StVicentF*, però en aquest és freqüent i n'és típica, amb aquest matis, la construcció *creure a*: «fe, que vol dir *creure a Déu* e a la santa Scriptura, *creure a Déu* de les veritats de la fe, de ço que hom no veu», «si aquests juheus qui *crehien a Jhesu Xrist*, per ço que manifestament no-u deyen, si peccaven, que per por se'n estaven ---».

Des de molt antic aparegué l'acc. 'obeir', no es-